

studentům s postižením nejvíce znesnadňují život a studium, nemájí těžiště v rovině technické, nýbrž v rovině společenské.

Publikace přináší aktuální informace, otázky a dilemata současného diskurzu inkluzivního vzdělávání. Přes některé diskutabilní otázky stran metodologie prezentovaných výzkumů je zajímavou a inspirativní sondou přibližující prostředí českých vysokých škol z pohledu studentů s postižením jako studentů, kteří jsou nedílnou součástí akademické obce. Přínosem publikace jsou rovněž odkazy na mezinárodní studie a výzkumy v této oblasti.

Lenka Krbutová

**Jakub Jareš, Matěj Spurný,
Katka Volná a kol.:**

*Náměstí Krasnoarmějců 2. Učitelé
a studenti Filozofické fakulty UK
v období normalizace.*

Praha: Univerzita Karlova v Praze,
Filozofická fakulta a TOGGA Praha,
2012. 400 s.

Posun badatelského zájmu o dějiny normalizační éry a vůbec celého období vlády KSČ je v české historiografii v posledních několika letech markantní a ve své podstatě velmi pozitivní a moderní, směřující od připomínání minulých křivd a utrpení protivníků režimu ke kritické reflexi různých aspektů režimu v jejich komplexnosti.

Samozřejmě bez zastírání negativ, ale postupně přece jen k revizi politopadové teze o hrstce totalitních vládců a trpících masách obyvatelstva, podloženou stále rostoucí řadou mikrohistorických analýz.

Recenzovaná publikace do zmíněného trendu výzkumu patří a to na čestné místo. I přes četné pochybnosti, které níže ještě uvedeme, jde z metodologického hlediska o velmi zajímavý a odvážný badatelský počín, srovnatelný svojí kvalitou s pracemi německé historické vědy tematicky vázanými na nacistický či komunistický (východoněmecký) systém vzdělávání, zvláště vysokškolský. S Filozofickou fakultou UK je ve výzkumu bez příkras nakládáno dle dobové definice jako s politicko-propagandistickým pracovištěm, jehož cílem bylo vychovávat ideologicky pevnou garnituru pracovníků ve školství, osvětě a propagandistické práci, případně přímo pracovníků ministerstva vnitra a dalších silových složek režimu, zvláště v případě studia archivnictví nebo jazykových kateder. Zkoumáno je tedy vlastně souznění či rozpor výše uvedené definice s realitou a to pomocí badatelsky již poměrně dobře prověřeného konceptu loajalit, tedy sociálních vztahů, které autoři přirovnávají k feudální vazalské smlouvě. Snaží se přitom o obezřetnou a co nejpřesnější práci s axiologickými pojmy jako je věrnost, podřízenost, oddanost, závislost, úcta atd. Celou knihou se vlastně prolíná snaha autorského kolektivu

věcně hledat v chování učitelů a studentů tyto různé druhy loajality (politická, vědecká, generační atd.), se zvláštní pozorností věnovanou jejich křížení a střetům.

Na české poměry dobře metodologicky připravená práce je také svým způsobem generační výpovědí. Autorský tým je třeba považovat za velmi mladý (ročníky narození 1976-1989), v prostředí historické vědy i Filozofické fakulty UK za nepříliš pevně socializovaný, což na jednu stranu umožňuje autorům zachovávat si od analyzované reality jakýs odstup, na druhou stranu textu chybí hlubší metodologická reflexe této de facto generační výpovědi; místy se zdá, že si přinejmenším část autorského týmu generační distance ani příliš neuvědomovala. V případě práce nad tématem soudobých dějin a zvláště s ohledem na skutečnost profesní a osobní vazby autorů k instituci FF UK by si tento aspekt práce zasloužil v metodologickém rozkladu více pozornosti. Totéž platí o otázce generačního prožitku, tzv. generačního horizontu, a o otázce citlivosti té či oné generace aktérů normalizace na FF UK i autorů knihy samé vůči různým druhům manipulací. Kniha by byla z tohoto pohledu pro čtenáře takříkajíc čitelnější a argumentace přijatelnější. Jde totiž v podstatě o otázku, která napadá čtenáře recenzované práce velmi často: kdy do textu zasáhla autocenzura, kdy je vnesený hodnotící soud z pohledu očitého svědka normalizačního

režimu – a zvláště normalizačního školství – vnímán jako poněkud tvrdý či dokonce jako vyslovené nepochopení dobové reality. Pořekadlo užívané hojně německými historiky „*Očitý svědek je přirozeným nepřítelem historika*“, tu nachází opět svoji platnost, někteří členové autorského kolektivu se prostě odhodlali psát „odvážněji“ a nebáli se vyslovovat i vážné axiologicky kontextované soudy, další si již ukládali větší střídmost.

Na omluvu autorského týmu je však třeba říci, že jejich práce byla předkládána veřejnosti na podobný typ analýz dosud ne zcela připravené, do prostředí médií lačnicích po senzaci a do situace, kdy bylo možno se obávat zneužití i drobných faktografických střípků v knize dobře kontextualizovaných k politickému, mocenskému či prostě osobnímu boji. Není proto divu, že se autorský kolektiv na řadě míst v knize od podobných cílů své práce distancuje a opakovaně varuje před podobným vnímáním knihy. Snad právě tato – dle recenzentova názoru velmi odůvodněná – obava zaměřila pozornost autorů směrem, který poněkud snížil jejich elán k propracování dalších aspektů metodologické stavby díla.

Ambicím autorů příliš nepřála pramenná základna. Specifickou a velmi citelnou mezerou byly hlavně proskartované svazky z provenience Státní bezpečnosti s vazbou na UK a zvláště FF. Je dokonce velmi

vážnou metodologickou a také etickou otázkou, zda vzhledem ke stavu svazků StB bylo vůbec vhodné zařazení tohoto segmentu do struktury knihy. Ta sice díky inkorporaci informací z provenience StB působí nepochybně kompaktněji, ale zvyšuje se tak na vysokou míru nebezpečí badatelské manipulace s fakty. Další limity jsou již typické pro období jako celek, nikoliv výhradně pro prostředí FF UK a práci autorského týmu. Jde tu o obtížnou možnost porozumění normalizačnímu ptydepe činovníků, hlavně z let relativní stability režimu 1975-1985, které se vyznačovalo mimořádně vysokou mírou formalismu a snahou mnoha slovy vlastně nic neříci, a dále o skutečnost, mnohokrát dokumentovanou v interview, že totiž klíčové mocenské tlaky a pokyny nebyly sdělovány písemně, ale telefonicky, a to často spíše v náznacích. Vždyť mnoho pamětníků vzpomíná na dobrou obrannou strategii opřenou o formulku, „*soudrubu, dejte mi to tedy laskavě písemně*“ nebo na tajuplná sdělení, že právě „*někdo volal*“. Posledním z limitů, které si zaslouží zmínku, je krajně komplikovaná práce metodou oral history s insidery normalizačního režimu, hlavně s osobami na různých mocenských stupíncích hierarchie, jejichž formy sebereflexe – pokud vůbec k interview svolily – by si zasloužila samostatnou publikaci. Autorům se sice podařilo některé důležité osobnosti přimět k poměrně otevřenému rozhovoru (např. historika Miroslava

Hrocha), ale jen skutečný optimista a nadšenec orálně historické metody by mohl být se stavem výpovědí spokojen.

Sami autoři v knize několikrát s jistým překvapením konstatují, že přes všechny politické tlaky a místy velmi nechutné praktiky normalizačního režimu, s vrcholem patrně někdy kolem roku 1975, se vlastně většina zpovídaných pamětníků hlásila k tezi o *ostrůvku pozitivní deviace* na vlastním pracovišti, kde bylo mnoho věcí jinak než jinde, a kde se obecně žilo jaksi lépe a svobodněji. Bylo by zajímavé sledovat obraz poměrů na Filozofické fakultě více očima pracovníků dalších fakult UK, případně filozofických fakult brněnské a olomoucké univerzity. Zde se ve vzpomínkách současníků dlouhodobě traduje obraz FF UK jako pracoviště stojícího pod mimořádně pevným dohledem stranických a bezpečnostních složek a s tradičně vypjatým mocenským soupeřením mezi pracovníky, nahrávajícím následně politickým ingerencím – naopak zvláště brněnští pamětníci se s oblibou stylizují do role *ostrova pozitivní deviace*, ovlivněného zvláště provinčními, relativně „menšími“ poměry a „osobnějsími“ vazbami, k nimž přistupovala také loajalita pro Prahu prý neznámá, totiž elementární snaha udržet daný obor v provincii, na Moravě atd., na kterou slyšela i část regionálních stranických funkcionářů. Z pohledu hlavně přírodovědeckých nebo lékařských pracovišť se zase normalizace

v poměrech FF, v důsledku rozdílného habitu humanitního intelektuála, který dokáže své veřejné postoje prý zpravidla obratněji než exaktní vědci halit do hávu řečnických floskulí, slovního balastu a mlhy a tím unikat do bezpečnějších vod, jeví jako přístav, označovaný tehdejšími stranickými orgány jako „falešná solidarita“ vyučujících.

Autorský tým se z pochopitelných důvodů snažil udržet svoji práci z metodologického hlediska v intencích strukturální analýzy, tj. osoby, které jsou v textu zmíněny, jsou nahlíženy primárně z pohledu pozice v mocenské struktuře, kterou zastávaly. Autoři se tu snažili vyhnout přílišné personifikaci a následnému zneužívání publikace v politickém boji. Na druhou stranu se v textu jako krajně problematická objevuje pasáž nazvaná Fakultní biografie, věnovaná badatelsky sice relativně dobře zmapovanému, ale lidsky krajně obtížně hodnotitelnému příběhu historika Rostislava Nového (1932-1996). Příběh je tu představen s výrazným vybočením z časového rámce celé knihy, jak do let přednormalizačních, tak do polistopadové éry. Právě v této kapitole se autoři vyrovnávají čtenářsky poutavě s místy dosti drsnou normalizační realitou na FF UK, z hlediska metodologické sevřenosti knihy a její elementární korektnosti ovšem vnímám vložení biogramu jako krajně problematické a pro cíle práce jako kontraproduktivní, dokonce z hlediska přijetí knihy veřejností jako

nebezpečné. Důvodem je soliterní přítomnost biogramu a jeho nevyváženost daná už jen skutečností, že se právě v případě R. Nového dochovalo relativně dost informací z produkce Státní bezpečnosti. Zvláště přesah biogramu do časů polistopadových vlastně otevírá nové téma pro další knihu, totiž téma proměny manipulace s historií a s tím souvisejících dobových lojalit v komparaci tzv. nesvobodných poměrů normalizace a tzv. svobodných poměrů současného režimu.

Použití biogramu R. Nového a snaha na jeho konkrétním případě interpretovat jevy a souvislosti, které jinak autoři nedokázali prokázat plošně či všeobecněji, vede mj. k dojmu, že hodnota pasáží věnovaných učitelům FF UK je ve srovnání s analýzou postojů studentů poněkud nižší. V případě studentů se autorský tým nebál otevření některých dosud opomíjených či velmi málo zpracovaných témat, např. role SSM, procesu přijímacího řízení včetně jeho obrazu u veřejnosti a ve stranických strukturách. Recenzenta zvláště zaujala zajímavá strukturální analýza života na kolejích z pera Adama Horkého, nejmladšího člena týmu. Právě v rozvoji analýzy způsobu generování vzdělaných elit a jejich různorodých lojalit v normalizačním období je třeba vnímat obrovský potenciál recenzované publikace a vysoko ocenit její příspěvek.

Knihy byla přijata rozporně, ale nezapadla v lavině mnoha jiných

publikací, což je dobrý začátek. Je prostě vidět, že na podobné analytické práce zatím česká veřejnost – na rozdíl třeba od německé – není ještě dostatečně připravena. Autorům je nutno v každém případě vyslovit velké uznání za odvahu, s jakou přispěli do diskuse o reflexi nedávné minulosti. Doufejme, že podobné strukturální analýzy se dočkají brzy také další instituce, např. v souvislosti s výročím nyní hojně diskutovaná Československá televize, řada pedagogických fakult, které namnoze od 90. let vytvořily základ nynějších „mladších“ univerzitních pracovišť, a mnohé jiné. Teprve poté, kdy výzkum v tomto ohledu více pokročí, opadnou emoce a pak „Náměstí Krasnoarmějců“ střízlivěji docení i širší čtenářská obec.

Lukáš Fasora

**Jakub Jareš, Matěj Spurný,
Katka Volná a kol.:**
*Náměstí Krasnoarmějců 2. Učitelé
a studenti Filozofické fakulty UK
v období normalizace.*

Praha: Univerzita Karlova v Praze,
Filozofická fakulta a TOGGA Praha,
2012. 400 s.

Na knize *Náměstí Krasnoarmějců 2* s podtitulem *Učitelé a studenti Filozofické fakulty v období normalizace* se podílel kolektiv autorů – Jakub Jareš, Matěj Spurný, Katka Volná, Jakub

Bachtík, Marta Edith Holečková, Adam Horký a Klára Pinerová. Knihu vydala v roce 2012 Filozofická fakulta UK a autoři v ní završují výzkum započatý v roce 2007, jehož výsledkem je již jedna publikace – *Proověřená fakulta* (2009).

Jaké cíle si klade tato studie a jak se s nimi tvůrci vyrovnávají? Hned v úvodu autoři předesílají, že se jim nejedná o zachycení dějin Filozofické fakulty jako instituce, ale spíše dějiny těch, kdo na této fakultě v letech 1969 – 1989 působili. Proto si vymezili určitou strukturu základních otázek a pokusili se rovněž pracovat s různým druhem materiálů – jak písemnými tak i orálními prameny.

Série výzkumných otázek se vztahuje výraznou měrou k jednání osob působících na fakultě. Kolektiv autorů vychází od nástupu tzv. normalizace, přičemž se zabývá především otázkou, co vlastně od vysokoškolského učitele nástup normalizace vyžadoval, jaká dilemata musel řešit. Následně se pak zabírají další, jak sami tvůrci podotýkají, klíčovou otázkou, a to jak je možné, že se jedno z hlavních intelektuálních center Pražského jara tak rychle proměnilo v bezproblémové pracoviště normalizační éry.

Kromě východisek, která se vztahují k normalizační ideologii, stojí za zmínku, že jako teoreticko metodologické východisko pro sociální vazby byl zvolen koncept loajalit, který je v předkládané studii chápán poměrně široce. Znamená to, že